

Тетяна Олександрівна Корень

старший викладач,
Класичний приватний університет,
кафедра практичної психології

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТА-ПСИХОЛОГА

У статті здійснено аналіз методичного інструментарію для психодіагностики професійного розвитку студента-психолога. Створена єдина система діагностики професійного розвитку майбутнього психолога на етапі навчання у ВНЗ.

Ключові слова: діагностика професійного розвитку, професійний розвиток психолога, рефлексивність, адаптивність, професійна ідентичність.

Актуальність дослідження. Одним із засобів реалізації ідей особистісно орієнтованої освіти й надання дієвої допомоги в створенні умов для повноцінного розвитку психолога є впровадження психологічного супроводу. Але це неможливо без дослідження психологічного інструментарію, який дозволив би оперативно вимірити рівень професійного розвитку студента та в залежності від нього, створити ефективну модель психологічного супроводу.

Здійснення аналізу методичного інструментарію для психодіагностики особливостей професійного розвитку студента-психолога, таким чином, має наукове і прикладне значення.

Оскільки на сьогодні процес професійного розвитку студента є маловивченим, відповідно спостерігається відсутність спеціальних методів його дослідження.

Велика кількість психодіагностичних методик характеризує лише вивчення складових професійного розвитку: учбова мотивація і учбова діяльність (А. Реан, В. Якунін); самооцінка (Д. Марлоу, Д. Краун); дослідницький потенціал (В. Мільман); професійна позиція (Л. Шнейдер); Я-концепція (Г. Абрамова); рефлексивне мислення (О. Анісімов); рівень рефлексивності (А. Карпов, В. Пономарьова); самоактуалізація (САТ). Але на сьогодні відсутня єдина система щодо дослідження професійного розвитку майбутнього психолога.

Таким чином, метою нашого дослідження є здійснення аналізу методичного інструментарію для психодіагностики професійного розвитку студента-психолога.

Відповідно до поставленої мети визначимо завдання:

1) проаналізувати ті методики, які можуть бути адаптовані до вирішення проблеми діагностики професійного розвитку майбутнього психолога;

2) створити єдину систему щодо діагностики професійного розвитку студента-психолога.

На сьогодні основою методів дослідження профпсихології є два методологічні принципи: 1) суб'єктивний, який полягає у вивченні професійного становлення на основі самопізнання; 2) об'єктивний, який передбачає вивчення ознак професійного становлення спостерігачем.

При вивченні професійного розвитку психолога нами будуть використуватися генетичні методи, адже саме вони спрямовані на дослідження змін професійного розвитку студента-психолога впродовж навчання у ВНЗ.

Вибір методів емпіричного дослідження професійного розвитку студента-психолога здійснювався відповідно до логіки теоретичного аналізу моделі професійного розвитку психолога [7]. У ході розробки програми дослідження нами виділені 3 блоки, що відповідають кризам, які проходить студент під час навчання у ВНЗ (см. табл. 1).

Таблиця 1

Методи психодіагностики професійного розвитку студента-психолога

курс	етап	криза	новоутворення	методи діагностики
1–2	професійна адаптація	освоєння спеціальності	адаптованість до навчання у ВНЗ, спеціальності «Психологія»	опитувальник К. Роджерса для виявлення адаптивності/неадаптивності особистості
3–4	професійної свідомості	експектацій (розчарування)	рефлексивність сформована професійна Я-концепція	методика для діагностики учбової мотивації студентів (А. Реан і В. Якунін, модифікація Н. Бадмаєвой); вивчення мотивів учбової діяльності студентів (А. Реан, В. Якунін); методика діагностики самооцінки мотивації схвалення Д. Марлоу і Д. Крауна); дослідження Я-концепції (Г. Абрамова); тестова методика визначення рефлексивності мислення (О. Анісимов); методика визначення рівня рефлексивності (А. Карпов, В. Пономарьова)
4–5	професійної ідентичності	готовність до професійної діяльності	професійна ідентичність	методика вивчення самооцінки Будасі; методика вивчення рівня й адекватності професійної самооцінки Дембо-Рубінштейна; методика «Прийняття професії» методика «Змістовно-життєві орієнтації» (ЗЖО) Д. Леонтєва; методика «Ціннісно-орієнтаційна єдність» В. Івашкіна і В. Онуфрієва; діагностика дослідницького потенціалу (В. Мільман).

Розглянемо більш детально використання діагностичного інструментарію на кожному з етапів професійного розвитку психолога у ВНЗ.

Так, на першому курсі студент-психолог проходить кризу освоєння спеціальності, новоутворенням якої повинна стати адаптованість студента до спеціальності «Психологія». На меті даного діагностичного етапу є виявлення неадаптованих студентів, що дозволить своєчасно розпочати адресну психологічну допомогу.

На сьогодні проблема адаптації студентів-першокурсників є досить виченою, але використання діагностичного апарату потребує детального розгляду [2; 5].

Проведений нами аналіз діагностичних методик адаптації студентів у ВНЗ дозволив виділити три групи методик: 1) опитувальники рис особистості: тест-опитувальник ЕРІ, 16-факторний опитувальник (Р. Кетел), опитувальник Баса-Дарки, визначення самооцінки й рівня домагань (Т. Дембо, С. Рубинштейн, А. Прихожан; 2) особистісні опитувальники мотивації: опитувальник конструктивної мотивації (А. Реан, О. Єлісеєва); 3) опитувальники особистісних цінностей: дослідження самовідношення (В. Столін, С. Пантільєєв), «Локалізація контролю» (адаптована Є. Ксенофонтовою); опитувальник «Соціально-психологічні характеристики суб'єкта спілкування» (В. Лабунська) [12].

Але всі ці методики носять допоміжний характер, за основу ми обрали опитувальник К. Роджерса для виявлення адаптивності/неадаптивності особистості.

На третьому курсі основним завданням є визначити рівень сформованості професійної Я-концепції, що формується під впливом внутрішньої мотивації. Для цього ми пропонуємо використання наступних методик: методика для діагностики учбової мотивації студентів (А. Реан і В. Якунін, модифікація Н. Бадмаєвої); вивчення мотивів учбової діяльності студентів (А. Реан, В. Якунін) [4]; методика діагностики самооцінки мотивації схвалення (Шкала брехні) Д. Марлоу і Д. Крауна [12]; дослідження Я-концепції (Г. Абрамова) [1]; тестова методика визначення рефлексивності мислення (О. Анісимов) [11]; методика визначення рівня рефлексивності (А. Карпов, В. Пономарьова) [6].

На п'ятому курсі основним новоутворенням є готовність студента до професійної діяльності, що передбачає в свою чергу професійну ідентичність.

Вибір методів емпіричного дослідження готовності студента до майбутньої професії здійснювався відповідно до логіки теоретичного аналізу структури професійної ідентичності майбутнього психолога (відношення до себе як майбутнього професіонала; відношення до обраної професії; відношення до цінностей, норм, ідеалів того професійного співтовариства, у рамках якого він буде здійснювати свою професійну діяльність) [8]. У ході вивчення діагностичних методик нами були обрані шість основних, які, на наш погляд, дозволяють здійснити діагностику рівня розвитку кожного компонента професійної ідентичності майбутніх психологів.

З метою діагностики особливостей розвитку професійної самооцінки студентів-психологів були використані наступні методики: методика ви-

вчення самооцінки Будасі; методика вивчення рівня й адекватності професійної самооцінки Дембо-Рубинштейна.

Для діагностики рівня задоволеності обраною професією ми пропонуємо методику «Прийняття професії».

З метою діагностики особливостей прийняття цінностей професійного співтовариства були використані наступні методики: методика «Змістовно-життєві орієнтації» (ЗЖО) Д. Леонтєва; методика «Ціннісно-орієнтаційна єдність» В. Івашкіна й В. Онуфрієва; діагностика дослідницького потенціалу (В. Мільман) [9].

Крім представлених методик діагностики професійного розвитку психолога у ВНЗ, в процесі емпіричного дослідження, на всіх етапах ми пропонуємо використовувати метод психобіографії.

В нашому дослідженні психобіографічний метод допоможе з'ясувати, з яких подій і завдяки яким механізмам народжується особистість психолога і як в подальшому вона професійно розвиватиметься. Як особливий методологічний принцип психологічного аналізу біографічний метод полягає в реконструкції значимих для особистості подій і виборів, побудові їх причинно-наслідкового зв'язку і виявленні впливу на подальше життя. Отже цей метод є не тільки констатуючим, але й формуючим.

Біографічний метод у контексті професійного розвитку має триєдиний статус. По-перше, біографічний метод — це головний дослідницький принцип, що вимагає пізнання студента-психолога й життєвого шляху в їхній діалектичній єдності. По-друге, біографічний метод — це спосіб організації й техніки збору й обробки емпіричного матеріалу про життєвий шлях психолога. По-третє, біографічний метод — це система конкретних методик психологічної діагностики, корекції, розвитку студента як суб'єкта життя [3].

Головним завданням психобіографії як інструмента вивчення майбутнього психолога є виявлення біографічних факторів, що сприяють особистісному росту, формуванню й реалізації особистісної позиції в психології [10].

Психобіографія також спрямована на визначення і актуалізацію певного набору професійних якостей психологів, які забезпечать йому успіх в подальшій професійній діяльності. Саме на основі цього методу можна легше і надійніше діагностувати ці якості на основі відомостей про минуле, аніж про актуальні переживання, приподобання і безпосередньо поведінку особистості (Д. Ластед, А. Маркова, Г. Мошкова).

Таким чином, поняття біографічного методу використовується для визначення інструментальної техніки і джерела отримання інформації про особистісно-психологічні особливості студента, і в якості методики збору даних може застосовуватися як з метою подальшої реконструкції професійного розвитку.

Отже, результати здійсненого психодіагностичного дослідження створюють наукове підґрунтя для подальшої експериментальної роботи — впровадження психологічного супроводу (створення сприятливих умов) для ефективного професійного розвитку майбутнього психолога.

Список використаних джерел

1. Абрамова Г. С. Практическая психология / Г. С. Абрамова. – Изд. 8-е. — М. : Академический проспект Проект; Трикта, 2005. — 496 с.
2. Адаптация студентов Северного Кавказа в вузах г. Самары (опыт практической работы) / С. В. Березин, Д. Д. Козлов, К. С. Лисецкий и др. – Самара : Универс-групп, 2004. — 126 с.
3. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев. — М. : Наука, 1977. — 380 с.
4. Бадмаева Н. Ц. Влияние мотивационного фактора на развитие умственных способностей / Н. Ц. Бадмаева. — Улан-Удэ : Изд-во ВСГТУ, 2004. — 280 с.
5. Всеволодова Н. А. Психологическая адаптация учащихся старших классов к обучению в профильном лицее : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогическая психология» / Всеволодова Наталья Александровна. — Уфа, 2008. — 240 с.
6. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики / А. В. Карпов // Психологический журнал. — 2003. — Т. 24. — № 5. — С. 45–57.
7. Корень Т. О. Професійне становлення студента-психолога: загально-психологічний аспект / Т. О. Корень // Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Ялта, 25–28 вересня 2006 р.). — Ялта : РВВ КГУ, 2006. — С. 81–83.
8. Кулезнева И. Н. Динамика развития профессиональной идентичности студентов среднего специального учебного заведения / И. Н. Кулезнева // Педагогика. — 2008. — № 2(55). — С. 32–38.
9. Мильман В. Э. Структурно-содержательное и предметно-рефлексивное взаимодействие в мыслительном процессе / В. Э. Мильман // Новые исследования в психологии. — 1985. — № 1. — С. 14–19.
10. Общая психодиагностика / Под ред. А. А. Бодалева, В. В. Столина. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1987. — 304 с.
11. Орлова И. В. Тренинг профессионального самопознания: теория, диагностика и практика педагогической рефлексии / И. В. Орлова. — СПб. : Речь, 2006. — 128 с.
12. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учебное пособие / под ред. Д. Я. Райгородский. — Самара : Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2001. — 672 с.

Т. А. Корень

старший преподаватель,
Классический приватный университет

ОСОБЕННОСТИ ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ

Резюме

В статье произведен анализ инструментария для психодиагностики профессионального развития студента-психолога. Создана единая система диагностики профессионального развития будущего психолога на этапе обучения в вузе.

Ключевые слова: диагностика профессионального развития, профессиональное развитие, рефлексивность, адаптивность, профессиональная идентичность.

T. Koren

Senior Lecturer,
Classical Private University

**FEATURES DIAGNOSTIC PROFESSIONAL DEVELOPMENT
RESEARCH STUDENTS OF PSYCHOLOGY**

Summary

In article the analysis of toolkit is made for psychodiagnostics of professional development of the student-psychologist. The uniform system of diagnostics of professional development of the future psychologist at a grade level in high school is created.

Key words: diagnostics of professional development, professional development, reflexivity, adaptability, professional identity.